

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

Тернопіль
19-20 жовтня 2018 року

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Факультет педагогіки і психології
Кафедра практичної психології

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Східно-європейський слов'янський університет (м. Ужгород)
Гуманітарно-природничий університет імені Яна Длугоша (Польща)
Вища лінгвістична школа у м.Ченстохово (Польща)
Південночеський університет (Чехія)
Вища школа Humanitas (WSH) у м.Сосновец (Польща)

**ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В
УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

**Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
з нагоди 20-річчя кафедри практичної психології**

Тернопіль, 2018

УДК 159.923
ББК 88.4
П 69

Рецензенти:

Кравець В.П., доктор педагогічних наук, професор
Буняк Н.А., доктор психологічних наук, професор

Рекомендовано до друку вченою радою
Тернопільського національного педагогічного університету імені В.Гнатюка
(протокол № 2 від 2 жовтня 2018 року)

Психологічні виміри розвитку сучасної освіти України в умовах євроінтеграції, 19-20 жовтня 2018 р.: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 20-річчя кафедри практичної психології / упорядники Г.К. Радчук, З.М. Адамська, І.П. Андрійчук. – Тернопіль, ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2018. – 272 с. – Укр., польс., англ.

У матеріалах Міжнародної науково-практичної конференції «Психологічні виміри розвитку сучасної освіти України в умовах євроінтеграції» здійснено психологічний аналіз найбільш актуальних проблем сучасної освіти, проаналізовано аксіологічні вектори її розвитку та психолого-педагогічні засади реформування і визначено проблеми становлення культури життєвого самовизначення сучасної молоді. Матеріали учасників науково-практичної конференції адресуються професійним психологам та широкому колу освітян.

Усі матеріали збірника подаються в авторській редакції. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних несуть автори.

УДК 159.923
ББК 88.4
П 69

© Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

ЗМІСТ

АКСІОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	
Карпенко З.	Аксіопсихологічні засади дидактичного конструювання.. 8
Левчук А.	Психологічні засади вирішення конфліктів у розвитку освітньої організації..... 10
Неверенко В.	Аксіологічний аспект становлення професійно-особистісних орієнтацій сучасного педагога..... 12
Свідерська Г.	Ціннісні аспекти реалізації неформальної освіти української молоді..... 15
Шиманська Н.	Проблема становлення професійного аксіогенезу у майбутніх вчителів початкових класів..... 18
Шпак М.	Концептуальні основи розвитку емоційного інтелекту молодших школярів..... 20
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	
Kikinezhdi O., Shulha I.	To the problem of the formation of a non-discriminatory educational environment in the conditions of the new ukrainian school..... 24
Procházka M.	School pupils' educational problems and finding the solutions by the students-future teachers'..... 26
Vítečková M.	Novice Teachers and their introduction to teaching practice – experiences and current conditions in Czech Republic..... 27
Богерчук С.	Креативність як чинник професійної успішності вчителя початкових класів..... 27
Болтівець С.	Психогігієна навчання у закладах середньої і високої освіти та її апаратурно-психологічний моніторинг..... 30
Василькевич Я.	Школа як соціальний чинник розвитку креативності особистості..... 33
Воронкевич О.	Вплив медіа-середовища на формування агресивної поведінки молодших школярів..... 36
Демедюк Л.	Особливості міжособистісних взаємин у педагогічному колективі сільської малокомплектної школи..... 38
Зінзюк Л.	Психолого-управлінські умови формування згуртованості педагогічного колективу загальноосвітнього навчального закладу..... 41
Зозуля І.	Розвиток креативності дітей у системі сучасної дошкільної освіти..... 43
Комінко Г., Сигіль Н., Космина Н.	Сучасні методичні підходи до викладання економічних предметів у школі..... 46
	Формування сприятливого психологічного мікроклімату в період адаптації до нових умов навчання у новоствореній школі..... 48
Кузняк Ю.	Психологічні особливості управління розвитком

	лідерства у педагогів загальноосвітнього навчального закладу.....	50
Лютаревич І.	Рівень самоконтролю керівника як чинник підвищення відповідальності педагогів загальноосвітнього навчального закладу.....	53
Махлинець С.	Особливості соціалізації молодших школярів з неповних сімей.....	56
Нагорна В.	Психолого-управлінські умови попередження насильницьких дій щодо підлітків у загальноосвітньому навчальному закладі.....	58
Несмашна Г.	Гуманістична психологія як основа психологічного супроводу професійного та особистісного зростання педагогів нової української школи.....	61
Олексюк В.	Психологічні передумови діалогізації педагогічної взаємодії як ключової у сучасній освіті.....	63
Сіткар В.	Гендерний аспект самооцінки особистих якостей у четвертокласників за методикою Дембо-Рубінштейн.....	66
Сметанюк І.	Психологічні передумови розвитку моральної свідомості у молодшому шкільному віці.....	69
Столяренко О.	Особливості емоційної саморегуляції педагогів з різним типом професійної спрямованості.....	71
Фурман А., Фурман О.	Інноваційно-психологічна діяльність в освітній сфері суспільства: концепти і визначення.....	74
Цюман Т.	Формування навичок безпечної поведінки у дітей: прикладні аспекти.....	76
Чіп Р.	Актуальність проблеми гендерної ідентичності у період дорослішання особистості.....	78
Янкович О.	Реалізація ідей польського досвіду оцінювання результатів навчання молодших школярів в українських школах.....	81
ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВИТИ В УКРАЇНІ		
Боднарчук Ж., Греняк Н., Бригадир М.	Особливості психолого-педагогічного супроводу дитини з розладами зі спектру аутизму.....	84
Гончаровська Г.	Психологічна служба та організація інклюзивного навчання.....	87
Олійник Г.	Технології забезпечення психолого-педагогічного супроводу дитини в межах інклюзивного навчання.....	89
Свіргун Л.	Становлення інклюзивної освіти в Україні: від інтеграції до інклюзії.....	92
	Формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.....	95
ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНЕ СТАНОВЛЕННЯ ФАХІВЦЯ В КОНТЕКСТІ ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВИТИ		
Адамів С.	Трансформаційні процеси підготовки майбутніх фахівців-маркетологів.....	98

Адамська З.	Фасилітація як передумова розвитку діалогічної культури майбутнього психолога.....	101
Андрійчук І.	Використання гуманістичних технологій у професійній підготовці майбутніх психологів.....	103
Галян І.	Глибина смисложиттєвих переживань як чинник становлення майбутнього педагога.....	106
Галян О.	Використання ідей гуманістичної педагогіки у підготовці майбутніх педагогів до реалізації принципу суб'єктності учня в освітньому процесі.....	109
Демків В., Любінський В.	Психологічні аспекти розвитку творчої активності майбутніх фахівців-дизайнерів.....	111
Дереча А.	Динаміка професійної самосвідомості студентів-психологів.....	114
Дуткевич Т.	Формування гуманістичних цінностей майбутніх учителів у процесі аналізу педагогічних конфліктів.....	116
Заставнецька Я.	Стан сформованості самоорганізації у педагогів загальноосвітнього навчального закладу.....	119
Калаур С.	Потенціал акмеологічного підходу під час професійної підготовки менеджерів соціокультурної діяльності.....	121
Карпенко Є.	Емоційний інтелект у роботі психотерапевта.....	124
Кондратюк В.	Гендерні особливості використання механізмів психологічного захисту студентами під час навчання у вищій.....	126
Кузьменко Т.	Емоційна стабільність як основа гармонійного особистісного та професійного розвитку студента-психолога.....	129
Магдисюк Л., Павлова Б.	Особливості професійного вигорання працівників екстремальних професій.....	132
Мешко Г., Мешко О.	Професійне самовизначення майбутнього вчителя у фокусі становлення його педагогічної позиції.....	134
Панченко С.	Нові можливості післядипломної освіти педагогів: формальний та неформальний виміри.....	136
Панчук Н.	Ціннісний компонент професійно-особистісного становлення майбутнього фахівця.....	139
Паркулаб О.	Екзистенційні цінності як чинник актуалізації особистісного потенціалу майбутніх психологів.....	141
Періг І.	Прогнозування на етапі професійного самовизначення майбутніх психологів.....	144
Приходько Ю.	Професійний відбір як чинник успішної фахової підготовки практичного психолога.....	146
Радчук Г.	Психологічні орієнтири розвитку освітнього процесу.....	149
Савицька О.	Цільова спрямованість особистості майбутнього фахівця в контексті становлення його суб'єктності.....	151
Савчин М.	Теоретико-методологічні засади психологічної практики в контексті духовної парадигми.....	153

Сендецька Т.	Психологічні механізми розвитку лідерських якостей особистості в умовах сучасної освіти.....	155
Слободянюк О.	Діалогічність освітнього процесу вищого навчального закладу як передумова становлення особистості майбутнього педагога.....	158
Слозанська Г.	Соціальний працівник в об'єднаній територіальній громаді: ролі, які він виконує.....	160
Сорока О., Банкул Л. Толков О.	Потенціал музикотерапії у підготовці майбутніх менеджерів соціокультурної діяльності.....	162
Чайка В.	Операційний компонент психологічної готовності майбутніх учителів до професійної діяльності.....	165
Чайковська О.	Саморозвиток як особистісна форма активності майбутнього педагога і виявлення його суб'єктності.....	167
Чайковська О.	Особливості професійного становлення майбутніх практичних психологів.....	169
Чопик С.	Психологічні механізми розвитку адекватного рівня домагань студентів в умовах вищої школи.....	172

СТАНОВЛЕННЯ КУЛЬТУРИ ЖИТТЕВОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Pešternakova L.	The role of values in human life.....	176
Венгер Л.	Психолого-педагогічні технології підтримки дітей та дорослих у сучасному світі.....	180
Гільман А.	Особливості дослідження саногенного мислення студентської молоді в контексті збереження їхнього здоров'я.....	183
Грицишин Ю.	Жіноча ідентичність у контексті становлення культури життєвого самовизначення особистості.....	185
Демчук А.	Копінг-поведінка в рамках психологічних досліджень...	187
Дідора М.	Самостійність як ядро цілісної особистості.....	190
Дорофей С.	Проблема становлення життєвого самовизначення сучасної молоді.....	192
Дуда У.	Теоретико-методологічні засади дослідження проблеми самореалізації у вітчизняній та зарубіжній психології...	195
Дучимінська Т., Хлівна О.	Оптимістична атрибуція як умова ефективної навчальної діяльності студентів-психологів.....	197
Жизномірська О.	Становлення культури самоствердження підростаючої особистості: євроінтеграційний підхід.....	199
Кавецький В.	Вибір професії учнями ЗЗСО як важлива складова професійного самовизначення особистості.....	202
Кізь О.	Соціально-психологічні детермінанти життєвого самовизначення депривованого юнацтва.....	205
Кітчук А.	Формування у студентів навичок позитивного мислення в умовах конфлікту медіумів: деякі психологічні аспекти проблеми.....	207
Клюйко Л.	Проблема професійної я-концепції у психологічній	

Колінець Г.	літературі.....	210
Колінець Г.	Психологічні аспекти життєвого самовизначення молоді.....	212
Королюк О.	Психологічні підходи до вивчення активності в психології.....	214
Ломак О.	Аполітичність молоді: байдужість чи життєва позиція?..	217
Малежик П., Зазимко Н.	Мотиваційна сфера навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців з ІТ.....	219
Мельник А.	Психологічні особливості реакції на психотравмуючу ситуацію у підлітковому віці.....	221
Мілян Н.	Медіаграмотність як чинник інформаційно-психологічної безпеки особистості у маніпулятивному медіапросторі.....	224
Мушкевич В., Бульчик Т. Мушкевич М.	Особливості фрустраційної поведінки військовослужбовців.....	226
Рик Г.	Психологічні особливості особистісного та сімейного функціонування батьків, які мають проблемних дітей... Особливості часової перспективи особистості в юнацькому віці.....	229 232
Руденко О.	Емпіричне дослідження психологічного благополуччя вчителів загальноосвітніх навчальних закладів.....	234
Стандрет Г. Федоренко Р.	Самовизначення особистості..... Аналіз психологічних чинників задоволеності подружніми взаєминами у молодій сім'ї.....	236 238
Фенина О. Чайковська Г. Чорна І.	Життєве самовизначення і вибір шлюбного партнера.... Духовний аспект екологічного виховання особистості.. Становлення культури життєвого самовизначення сучасної молоді засобами профорієнтації.....	241 244 246
Шамне А.	Гіпо- та гіперсоціальні установки в структурі життєвого самовизначення сучасної молоді.....	249
Шевченко О.	Довіра до себе як умова життєвого самовизначення сучасної молоді людини.....	252

КРОСКУЛЬТУРНІ КОМУНІКАЦІЇ В ОСВІТІ ТА АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ

Гірняк Г., Колеснік А.	Теоретичний аналіз методів підвищення нервово-психічної стійкості осіб юнацького віку.....	254
Жигайло Н.	Психологія бізнесу, лідерства та комунікацій як перспективний науковий напрям в Україні та Європі....	256
Моначин І.	Особливості академічної мобільності викладачів і студентів на сучасний час.....	261
Поліщук В. Пришляк О.	Соціальна освіта: сучасні підходи..... Сучасні підходи до підготовки фахівців соціономічної сфери у контексті євроінтеграційних процесів.....	264 267
Фролова О.	On sociocultural awareness for future seafarers.....	269

ВПЛИВ МЕДІА-СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві під впливом активних трансформаційних процесів, впровадження нових медіа-технологій істотно випереджають здатність людей їх осмислювати. Це дає підстави говорити про потенційний і не завжди врахований вплив медіа-середовища на формування агресивної поведінки покоління, яке підрастає.

У даний час вплив медіа на свідомість, на когнітивну, емоційну, морально-етичну, ціннісно-сміслову й інші сфери особистості, яка розвивається, відзначають багато українських учених і дослідники ближнього зарубіжжя (Н. Азаренок, В. Васютинський, Е. Дронова, І. Каруна, С. Максименко, А. Орлов, О. Петрунко, А. Прихожан, В. Татенко, А. Федоров, О. Філіппова, І. Челішева) та зарубіжні дослідники (А. Бандура, Т. Болдуін, Ж. Веккьо, Р. Пацлаф, А. Рубін, Д. Сингер, Дж. Сингер, Д. Хитрий).

Неконтрольований вплив медіа на особистість дитини створює неприродні умови для його нормального розвитку: умови гіподинамії; вплив на свідомість дітей переважно візуальної інформації; інформації, призначеної для дорослих; умови вільного, неконтрольованого з боку дорослих медіа-споживання. Саме в дитячому віці психічний, особистісний і соціальний розвиток дітей змінюється специфічним чином, що стосується і представників молодшого шкільного віку (Г. Балл, І. Бех, Л. Божович, А. Валлон, Л. Виготський, В. Давидов, А. Дусавицький, О. Запорожець, Г. Костюк, І. Кулагіна, М. Лісіна, В. Мухіна, С. Рубінштейн, Д. Фельдштейн).

Особливої актуальності набуває вивчення впливу медіа-середовища на особистість молодшого школяра, адже з розвитком інформаційно-комунікативних технологій все частіше спостерігається з одного боку схвалення, а з іншого – незадоволення батьків щодо медіа-середовища, в яке потрапляють їх діти.

На екранах телевізорів ми спостерігаємо збільшення відвертих еротичних сцен, ситуацій з агресією та безглуздими вчинками, проте сценаріями сучасних мультфільмів та телепередач вже нікого не здивуєш. Також переглядаючи в нічний період фільми з позначкою 18+ можна побачити їх повтор в обідній період. З кожним роком все важче вберегти дітей від перегляду фільмів та навіть мультфільмів, які не відповідають їхньому віку та часто є аморальними. Дана проблема з кожним роком набуває все більшої актуальності, все більше дослідників цікавляться впливом медіа-середовища на різні сфери життєдіяльності та особистості.

У деяких зарубіжних дослідженнях доведено, що в найпопулярніших телевізійних програмах на кожну інформаційну годину припадає в середньому біля дев'яти актів фізичної і восьми актів вербальної агресії [1]. Але думка про те, що перегляд жорстоких програм веде до підвищеної агресивності і зрештою провокує агресивні дії, у світовій психології не є загально визнаною. Зокрема,

прихильники еволюційно-генетичного підходу (К. Лоренц) вважають, що перегляд агресивних сюжетів стимулює катарсис.

Зазначимо, що медіа демонструють моделі агресивної поведінки, як своєрідної норми, як засіб досягнення мети. Засвоєння агресивної поведінки підкріплюється пропагандою насилля, що спотворює систему духовних цінностей (культ сили, прагнення до влади), породжує відповідні соціальні установки (уявлення про те, що світ жорстокий і повний насилля тощо) [3].

У впливі екранного насилля виокремлюють такі особливості: 1) людина, яка споглядає насилля, навчається вербальних і фізичних агресивних реакцій, які раніше не були їй притаманні, та за допомогою яких може завдати шкоди оточенню; 2) у глядача знижується контроль над агресивною поведінкою; 3) постійне спостереження сцен насилля сприяє поступовій втраті емоційного сприйняття чужого болю, робить людину байдужою; 4) насилля на екрані активізує агресивні думки і бажання вороже діяти; 5) «кодування» побаченого. Діти формують агресивні сценарії, бо вважають спостережувану агресію «правильною» поведінкою; 6) постійне спостереження актів агресії може змінити індивідуальний образ світу. Збільшується очікування насилля, навколишній світ сприймається як ворожо налаштований до людини. Отже, ми вважаємо, що екранне насилля провокує агресивну поведінку, знижує контроль над агресивними реакціями, веде до емоційної нечуйності, формує спотворену картину світу.

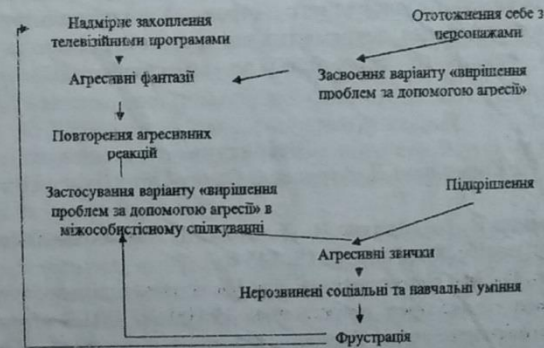

Рис. 1. Модель впливу телепередач на становлення агресивної поведінки (Р. Хьюсман)

Внаслідок проведеного пілотажного дослідження серед дітей 4 класу та їх батьків, з'ясували вплив медіа-середовища на формування агресивної поведінки молодших школярів. Ми простежили закономірність, що батьки негативно ставляться до мультфільмів та телепередач, які містять агресію, оскільки агресивну поведінку наслідують діти. Батьки, діти яких дивляться розвивальні та пізнавальні відео, мультфільми, схвалюють або нейтрально ставляться до вибору дітей та вказують на наслідування поведінки персонажів.

Відповіді дітей на питання «Які телепередачі та мультфільми ти любиш дивитися найбільше?» підтвердили результати опитування батьків та довели,

що діти надають перевагу розважальним та комічним телепередачам мультфільмам (60% із всіх відповідей). Медіа-продукти, що містять агресивні дії, займають друге місце (30% із всіх відповідей). Крім того, дітям подобаються розвивальні та пізнавальні, фантастичні, сучасні та пригодницькі мультфільми та серіали (10% із всіх відповідей).

40% досліджуваних не бажають бути схожими, а 30% досліджуваних бажають бути схожими на улюблених героїв. Більшість дітей бажають бути схожими на улюбленого героя поведінкою (40%), дехто навіть наслідує її, деякі бажають бути схожими зовнішністю (20%), лише 30% дітей вказують на бажання мати супер-здібності.

Також ми провели методику Е. Вагнера «Тест руки». Методика призначена для діагностики схильності до «відкритої агресивної поведінки», яку описував Вагнер як поведінку, що суперечить соціальним нормам у ситуаціях спільної діяльності. З'ясували, що 10% досліджуваних схильні до агресії взагалі і можуть проявляти стосовно інших пряму чи непряму вербальну агресивну поведінку, непряму чи пряму фізичну агресивну поведінку.

За результатами нашого дослідження можна припустити, що надмірне перебування у медіа-середовищі негативно впливає на розвиток особистості молодшого школяра. Діти схильні брати приклад з поведінки улюблених героїв, що часто є небезпечним. Один із дітей в анкеті відповів: «Пробував дихати під водою, але мало не задихнувся», що є яскравим прикладом небезпечного наслідування поведінки улюбленого героя. Також надмірний перегляд мультфільмів та телепередач, зокрема тих що містять агресивні та насильницькі сцени, можуть викликати схильність до агресивних дій та підвищеної тривожності.

Література

1. Бэрон Р., Ричардсон Д. Агрессия. Санкт-Петербург : Питер, 1998. 352 с.
2. Кириченко В. В., Моляко В. О., Бойко І. І. Психологія інформаційної діяльності : навч. посіб. Житомир, 2015. 145 с.
3. Юрчик О. М. Психологічна профілактика шкільного насильства в початкових класах : дис. канд. псих. наук : 19.00.07 / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» ; наук. кер. Паркулаб О.Г. Івано-Франківськ, 2016. 328 с.

Демедюк Лідія

Науковий керівник: Столяренко О. Б.
м. Кам'янець-Подільський

ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН У ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕКТИВІ СІЛЬСЬКОЇ МАЛОКОМПЛЕКТНОЇ ШКОЛИ

У сучасному українському суспільстві відбувається ряд важливих суспільно-політичних і соціокультурних перетворень, які супроводжуються

суттєвими змінами в змісті та формах соціальної взаємодії. Відбувається трансформація старих соціальних структур і заміна їх новими. Усе це призводить до зростання конфліктогенності суспільства. В останні десятиріччя міжособистісні конфлікти стали повсякденним явищем суспільного життя і складають основу для між групових, міждержавних та інших видів конфліктів. Міжособистісним конфліктам у педагогічних колективах психологи приділяють значну увагу, тому що головною фігурою, яка надає єдиного спрямування усій педагогічній діяльності, виступає особистість дитини, отже, будь-які непорозуміння між педагогами обов'язково вплинуть на учнів. Тому знання особливостей міжособистісних конфліктів, причин їх виникнення і засобів управління ними є важливою складовою у підготовці фахівців-педагогів.

Міжособистісні конфлікти у сільських педагогічних колективах особливо небезпечні, тому що будь-які непорозуміння між учителями негативно впливають на їх взаємини з учнями та батьками учнів. У сільській школі учитель не просто працює, він живе життям школи, сприймає її як рідний дім, а колеги як членів власної родини. Зрозуміло, що й конфлікти, які відбуваються у невеликому педагогічному колективі також мають свої суттєві відмінності. Іноді такий конфлікт виходить за межі школи і поділяє усю сільську общину на ворожі стани.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури показує, що проблема педагогічних конфліктів знайшла досить глибоке відображення у роботах зарубіжних (М. Дойч, Г. Келлі, Г. Лайоль, В. Майерс, Т. Ньюкомб, Ф. Хьюсман), та вітчизняних (І. Ващенко, С. Гиренко, В. Кушнірук, Г. Ложкін, Н. Пов'якель, Є. Юрківський, В. Семиченко) вчених. У даних роботах розкрито сутність педагогічного конфлікту, його структуру, види, типологічні та динамічні характеристики, стратегії і тактики конфліктної протидії, методи попередження та врегулювання конфлікту.

Проблема підготовки особистості до попередження та розв'язання конфліктів привернула особливу увагу дослідників. ученими розкрито поняття «конфліктологічна компетентність» (О. Денісов, О. Єфімова, Л. Петровська), «конфліктологічна готовність» (Н. Самсонова), «конфліктологічна культура» (С. Баникіна, Н. Самсонова); визначено професійно значущі якості спеціаліста в ситуації конфлікту (Н. Грішина, Н. Коломінський, Ю. Костошко, Г. Ложкін, Л. Петровська); визначено засоби ефективної професійної конфліктологічної підготовки (П. Сергоманов, Б. Хасан); проаналізовано окремі аспекти управлінських конфліктів, зокрема, на матеріалі освітніх організацій, розкрито в роботах вітчизняних дослідників О. Бондарчук, Л. Карамушки, Г. Ложкіна, Г. Лозниці, Л. Орбан-Лембрик, В. Семиченко.

Результати теоретичного і експериментального дослідження проблеми міжособистісних взаємин у педагогічному колективі сільської малокомплектної школи дають нам можливість зробити кілька суттєвих узагальнень.

1. Основні фактори, які обумовлюють соціально-психологічний клімат колективу: міра єдності офіційної й неофіційної структури колективу; групові